

Старабеларуская літаратура XI–XVIII стст. Хрэстаматыя, пад рэдакцыяй Галіны Тварановіч, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Беласток 2004, сс. 772

Слова заўсёды было важным чыннікам жыцця славяніна, беларуса. Пра гэта сведчыць багатая вусная народная творчасць беларускага народа. Нашы продкі гарачым малітоўным словам ці песняй спадзяваліся ўладгодзіць сілы прыроды, каб заручыцца падтрымкай на плённую працу, гаспадарскі дабрабыт, спрыянне ва ўсіх жыццёвых справах. Аб тым, што прабеларусы – язычнікі і вогнепаклоннікі – шчыра верылі ў сілу і магію слова, сведчыць надзвычай багаты і разнастайны беларускі фальклор.

Хрысціянізацыя ўсходнеславянскіх зямель прынесла нашым продкам асвету – кнігу і пісьмо. І яны, дзякуючы падзвіжніцтву роўнаапостальных братоў Кірылы і Мяфодзія, атрымалі магчымасць развіваць уласнае пісьменства. Несумненна, што богаслужбовыя кнігі на сваёй мове, якія потым узніклі, сталі важнай прадумовай фарміравання і ўласнабеларускай духоўнай культуры, літаратуры, мастацтва. Сёння не аспрэчваецца той факт, што вытокі ўсходнеславянскага прыгожага пісьменства, у тым ліку і беларускага, – у кнігах Святога Пісання. Для сучаснай філалагічнай навукі – гэта аксіяматычная ісціна. У гэтым кантэксце асабліваю, доказную важкасць набываюць сучасныя ўзнаўленні жыцця Еўфрасінні Полацкай, Аўрамія Смаленскага, словы і малітвы Кірылы Тураўскага, прадмовы да Бібліі Францішка Скарыны. Гэтыя аспекты дастаткова абгрунтаваны і распрацоўваюцца беларускімі медыявістамі, гісторыкамі літаратуры, усімі гуманітарыямі, якія сёння, на пачатку XXI стагоддзя, пільна і зацікаўлена ўглядаюцца ў наша мінулае, каб асэнсаваць і пакінуць нашчадкам духоўны тэстамент, якім з'яўляецца прыгожае пісьменства.

Неабходнасць хрэстаматы *Старабеларуская літаратура XI–XVIII стагоддзяў*, падрыхтаванай намаганнямі доктара габілітаванага, прафесара ўніверсітэта ў Беластоку Галінай Тварановіч пры супрацоўніцтве магістра Анны Саковіч, як вучэбнага дапаможніка, ужо даўно саспела. І не толькі таму, што хрэстаматый па старажытнай літаратуры ў нааўнасці вельмі мала, а яшчэ і таму, што гэтае выданне максімальна набліжана да ўспрымання як студэнтамі, так і шырокімі чытацкімі коламі. Наша багатая літаратурная спадчына не заўсёды належным чынам успрымалася і найперш таму, што гэтаму перашкаджала неадаптаванасць тэкстаў для ўспрыняцця сучасным чыта-

чом. Безумоўна, што навукоўцамі творы старабеларускай літаратуры павінны даследавацца ў сваім першапачатковым, арыгінальным выглядзе, змесце. Гэта асабліва датычыцца навучання студэнтаў-філолагаў, тым больш мовазнаўцаў. Для знаёмства ж з літаратурай даўняга часу непрафесійнага чытача варта ўсё ж звяртацца да тэкстаў адаптаваных, набліжаных да сучаснага ўспрымання.

Хрэстаматыя прафесара Г. Тварановіч якраз і дапаможа выканаць гэту важную задачу, бо ў ёй творы даўняй беларускай літаратуры пададзены ў лепшых сучасных узнаўленнях. У чытачоў і даследчыкаў будзе добрая магчымасць апаніць перакладчыцкае майстэрства У. Ягоўдзіка, А. Мельнікава, Я. Германовіча, В. Чамярыцкага, Т. Казакавай, І. Саверчанкі, А. Разанава, Ж. Некрашэвіч, У. Кароткага, У. Шатона, З. Саўкі, А. Бразгунова, Г. Тварановіч, А. Коршунава, Н. Арсенневай... Складальніцы удалося згарманізавана, дастаткова поўна прадставіць усе гістарычныя этапы развіцця айчыннай літаратуры. Рупліва адшукваліся неабходныя пераклады і выбраны з іх тыя, якія, трэба меркаваць, больш дакладныя і высокамастацкія. На наш погляд, гэты выбар адбыўся. Хоць, пры ўсёй паўнаце прадстаўленых укладальнікамі тэкстаў, часам усё ж узнікае адчуванне, што не хапае тэкстаў, з якімі звыкліся. Напрыклад, перакладаў *Слова пра паход Ігараў* Я. Купалы і Р. Барадуліна, ці *Песні пра зубра* ў перакладзе Я. Семязона, ці то такіх твораў як, напрыклад, “Лекар па прымусу” М. Цяцёрскага, ці аднаго з твораў перакладной літаратуры, вядома, у сучасным узнаўленні.

На выданне, ажыццёўленае ў Беластоку, даўно саспеў грамадскі заказ. Хрэстаматыя, без перабольшвання, стане эпахальнай падзеяй у гісторыі беларускай літаратуры, увогуле ў беларускай філалогіі. Паводле канцэптуальна і хранікальна ўкладзеных матэрыялаў наша літаратура паўстае важным, самабытным чыннікам усходнеславянскай духоўнай спадчыны. Хрэстаматыя – даволі поўнае выданне тэкстаў старабеларускай літаратуры XI–XVIII стагоддзяў. Яно і фармальна, і пасутнасці, сапраўды навуковае: помнікі пісьменства суправаджаюцца змястоўным, вывераным каментарам, што забяспечвае высокі ўзровень разумення і спасціжэння нашымі сучаснікамі старонак літаратуры мінулага. Прыведзены навуковы каментар актуалізуе сутнасць гістарычных падзей, узнаўляе значнасць дзеячаў мінулага, якія маюць дачыненне да ўзнікнення таго ці іншага помніка прыгожага пісьменства.

Варта найвыскай ацэнкі навуковая слухнасць самога падыходу да ўкладання прафесара Г. Тварановіч. Яна вылучае асноўныя этапы фарміравання даўняй беларускай літаратуры: агульны ўсходнеславянскі перыяд (XI–XIII стст.) і яго арыгінальную літаратуру; перыяд станаўлення ўласна-беларускай літаратуры (XIV–XV стст.); літаратуру XVI – першай паловы XVII стагоддзяў (залаты век, эпоха Адраджэння); літаратуру другой паловы XVII–XVIII стагоддзяў, пераходны перыяд.

Наватарства і вялікая заслуга ўкладальніцы бачыцца ў імкненні шырока прадставіць разнастайныя тэксты аднаго з найскладаных і найважных перыядаў – даўняй літаратуры XI–XIII стагоддзяў.

Тэкстам папярэднічае ўступнае слова прафесара Г. Тварановіч. Аўтар сцісла і дакладна вылучае адметнасць кожнага з названых перыядаў, спыняюцца на вызначальных творах і найбольш яскравых, нават знакавых по-

стацях у літаратурнай спадчыне адпаведнага перыяду. Вельмі каштоўна, што ўкладальнік суправаджае выданне і слоўнікам малазразумелых слоў, што яшчэ раз сведчыць аб навуковай грунтоўнасці і каштоўнасці гэтага выдання.

Хрэстаматыя – фундаментальнае па сутнасці і па значэнні выданне. Яна сведчыць аб багатай, насычанай культурна-эстэтычнымі, ідэйна-філасофскімі падзеямі тысячагадовай гісторыі беларускага прыгожага пісьменства. А гэта дае падставы беларусам ХХІ стагоддзя ўзрастаць духоўна, ганарыцца слаўнай мінуўшчынай, годна прадстаўляць і праслаўляць сваю Бацькаўшчыну ў славянскім свеце, перадаваць нашчадкам у будучыню свае культурна-гістарычныя традыцыі.

*Зоя Мельнікава
Уладзімір Лебедзеў
Брэст*